

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

گروه آموزشی مشاوره

پایان نامه کارشناسی ارشد

گرایش مشاوره توانبخشی

عنوان پایان نامه:

اثر بخشی آموزش مهارت‌های حل مسئله مبتنی بر شیوه‌ی کتاب درمانی بر میزان رضایت

زناشویی زوجین فرزند شاهد.

نگارش:

آمنه رضایی

استاد راهنما:

دکتر سید جلال یونسی

استاد مشاور:

دکتر فاضل بهرامی

استاد مشاور آمار:

سرکار خانم فرضی

بهمن ۱۳۹۰

تقدیم به

" مادر عزیزم "

که بی چشم داشت می بخشد و بی درخواست یاری ام می کند،

و " پدر بزرگوارم "

که همواره سایه ی صلابتش تکیه گاه و پشت و پناه من است.

و عزیزم به پاس حمایت هایی که در تکمیل این پایان نامه نمود.

تشکر و قدردانی:

پروژه حاضر، حاصل همراهی ها و راهنمایی های افراد بسیاری است که مرا در به انجام رسانیدن و اتمام

آن یاری نمودند:

- از زحمات استاد راهنمای محترم جناب آقای دکتر یونسی و توصیه ها و راهنمایی های

ارزشمندشان قدردانی و تشکر می کنم.

- از زحمات استاد مشاور محترم جناب آقای دکتر بهرامی و دقت نظر ایشان صمیمانه قدردانم.

- از زحمات استاد مشاور آمار سرکار خانم فرضی تشکر می کنم.

و قدردان کسانی هستم که وجودشان در زندگی باعث دلگرمی ام است...

چکیده :

این پژوهش به منظور تعیین اثر بخشی آموزش مهارت های حلّ مسئله مبتنی بر شیوه ی کتاب درمانی بر میزان رضایت زناشویی زوجین فرزند شاهد انجام شد. جامعه ی مورد مطالعه ی این پژوهش کلیه ی زوجین فرزند شاهد شهرستان لنگرود در سال ۱۳۹۰ بودند. ابتدا ۲۰ زوج فرزند شاهد به شیوه ی نمونه گیری در دسترس و با در نظر گرفتن معیارهای ورود به نمونه انتخاب و سپس به صورت تصادفی در دو گروه مداخله و کنترل (هر گروه شامل ۱۰ زوج فرزند شاهد) جایگزین شدند. از هر ۲ گروه پیش آزمون از طریق پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ گرفته شد. سپس دوره مداخله ۸ هفته ای برای اعضای گروه مداخله انجام شد. در پایان دوره از همه ی اعضای دو گروه مداخله و کنترل پس آزمون به عمل آمد. با تحلیل اطلاعات به دست آمده با آزمون T تفاضلی یافته ها نشان داد که هر ۴ فرض پژوهش تأیید شدند.

کلید واژه: مهارت های حلّ مسئله، کتاب درمانی، رضایت زناشویی.

فهرست مطالب:

عناوین

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه	۱۳
۱-۲ بیان مسئله	۱۵
۱-۳ ضرورت تحقیق	۲۰
۱-۴ اهداف تحقیق	۲۲
۱-۴-۱ هدف کلی	۲۲
۱-۴-۲ اهداف اختصاصی	۲۲
۱-۴-۳ اهداف کاربردی	۲۳
۱-۵ فرضیه های تحقیق	۲۴
۱-۶ تعاریف واژه ها و اصطلاحات	۲۵
۱-۶-۱ تعاریف مفهومی	۲۵
۱-۶-۲ تعارف عملیاتی	۲۶

فصل دوم: پیشینه ی تحقیق

۲-۱ مفهوم مسئله	۲۸
۲-۲ مهارت حلّ مسئله	۲۹
۲-۳ نظریه های حلّ مسئله	۳۰
۲-۳-۱ نظریه ی گشتالت	۳۰
۲-۳-۲ نظریه ی شناخت گرایي	۳۰
۲-۳-۳ نظریه ی رفتارگرایی	۳۰
۲-۳-۴ دیدگاه پردازش اطلاعات	۳۱
۲-۴ اهمّیت حلّ مسئله در روابط زوجین	۳۱
۲-۵ مراحل آموزش حلّ مسئله	۳۱
۲-۶ تسلّط در حلّ مسئله	۳۵
۲-۷ موانع حلّ مسئله	۳۶
۲-۸ روشهای شناختی - رفتاری در درمان حلّ مسئله	۳۸

۴۰	۲-۹ مهارت مشاوره ای در طول فرآیند حلّ مسئله
۴۱	۲-۱۰ آموزش حلّ مسئله
۴۲	۲-۱۱ تعریف کتاب درمانی
۴۳	۲-۱۲ تاریخچه ی کتاب درمانی
۴۴	۲-۱۳ کتاب درمانی در اسلام
۴۷	۲-۱۴ اهداف کتاب درمانی
۴۷	۲-۱۵ مراحل کتاب درمانی
۵۰	۲-۱۶ فرآیند کتاب درمانی
۵۲	۲-۱۷ اجرای کتاب درمانی
۵۳	۲-۱۸ فواید کتاب درمانی
۵۵	۲-۱۹ محدودیت ها، مشکلات، نکات احتیاطی
۵۷	۲-۲۰ رضایت زناشویی: گفته ها و پنداشته ها
۶۱	۲-۲۱ عوامل و مؤلفه های مؤثر بر رضایت زناشویی
۷۵	۲-۲۲ فقدان پدر: اختلالات ناشی از فقدان پدر
۷۶	۲-۲۲-۱ عوارض رفتاری ناشی از فقدان پدر
۷۷	۲-۲۲-۲ عوارض شناختی ناشی از فقدان پدر
۷۸	۲-۲۲-۳ عوارض عاطفی ناشی از فقدان پدر
۷۹	۲-۲۳ اثرات فقدان پدر بر روی شخصیت
۸۰	۲-۲۴ اهمیت پدر در دوران بلوغ و نوجوانی
۸۱	۲-۲۵ آثار مرگ والدین بر نوجوانان و بزرگسالان
۸۲	۲-۲۶ تحقیقات انجام گرفته در داخل و خارج

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

۸۸	۳-۱ نوع مطالعه
۸۸	۳-۲ جامعه آماری
۸۹	۳-۳ نمونه و شیوه ی نمونه گیری
۸۹	۳-۳-۱ معیارهای ورود به نمونه
۸۹	۳-۳-۲ معیارهای خروج از نمونه
۸۹	۳-۴ متغیرها

۹۰ ابزار اندازه گیری	۳-۵
۹۲ روش اجرای پژوهش	۳-۶
۹۳ روش تجزیه و تحلیل داده ها	۳-۷
۹۳ ملاحظات اخلاقی	۳-۸

فصل چهارم : توصیف و تحلیل داده ها

۹۵ توزیع فراوانی و نمودار متغیرها	۴-۱
۱۰۲ تجزیه و تحلیل فرضیه ها	۴-۲
۱۰۲ فرضیه اول	۴-۲-۱
۱۰۶ فرضیه دوم	۴-۲-۲
۱۰۹ فرضیه سوم	۴-۲-۳
۱۱۳ فرضیه چهارم	۴-۲-۴

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۱۸ بحث و بررسی فرضیه ها	۵-۱
۱۱۸ فرضیه اول	۵-۱-۱
۱۲۱ فرضیه دوم	۵-۱-۲
۱۲۴ فرضیه سوم	۵-۱-۳
۱۲۷ فرضیه چهارم	۵-۱-۴
۱۳۰ محدودیت های پژوهش	۵-۲
۱۳۲ پیشنهادات پژوهش	۵-۳
۱۳۳ فهرست منابع	
۱۴۸ پیوست	

فهرست جداول:

- جدول ۱-۴: توزیع فراوانی جنسیت افراد مورد مطالعه..... ۹۶
- جدول ۲-۴: میانگین و انحراف استاندارد سن مردان فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل..... ۹۷
- جدول ۳-۴: میانگین و انحراف استاندارد سن زنان فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل..... ۹۸
- جدول ۴-۴: توزیع فراوانی و درصد مردان فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل بر مبنای سطح تحصیلات ۹۸
- جدول ۵-۴: توزیع فراوانی و درصد زنان فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل بر مبنای سطح تحصیلات..... ۹۹
- جدول ۶-۴: توزیع فراوانی و درصد زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل بر مبنای تعداد فرزندان..... ۱۰۰
- جدول ۷-۴: توزیع فراوانی و درصد زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل بر مبنای مدت ازدواج..... ۱۰۱
- جدول ۸-۴: میانگین و انحراف استاندارد نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون..... ۱۰۲
- جدول ۹-۴: میانگین و انحراف استاندارد نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در پرسشنامه رضایت زناشویی در پس آزمون..... ۱۰۳
- جدول ۱۰-۴: نتایج آزمون t مربوط به مقایسه میانگین نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون..... ۱۰۴
- جدول ۱۱-۴: میانگین و انحراف استاندارد تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون - پس آزمون..... ۱۰۴
- جدول ۱۲-۴: نتایج آزمون t مربوط به مقایسه میانگین تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون - پس آزمون..... ۱۰۵
- جدول ۱۳-۴: میانگین و انحراف استاندارد نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه ارتباط زناشویی پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون..... ۱۰۶
- جدول ۱۴-۴: میانگین و انحراف استاندارد نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه ارتباط زناشویی پرسشنامه رضایت زناشویی در پس آزمون..... ۱۰۶
- جدول ۱۵-۴: نتایج آزمون t مربوط به مقایسه میانگین نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه ارتباط زناشویی پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون..... ۱۰۷

جدول ۱۶-۴: میانگین و انحراف استاندارد تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه ارتباط زناشویی پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۰۸

جدول ۱۷-۴: نتایج آزمون t مربوط به مقایسه میانگین تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه ارتباط زناشویی پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۰۹

جدول ۱۸-۴: میانگین و انحراف استاندارد نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه حل تعارض پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون..... ۱۰۹

جدول ۱۹-۴: میانگین و انحراف استاندارد نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه حل تعارض پرسشنامه رضایت زناشویی در پس آزمون..... ۱۱۰

جدول ۲۰-۴: نتایج آزمون t مربوط به مقایسه میانگین نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه حل تعارض پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون..... ۱۱۱

جدول ۲۱-۴: میانگین و انحراف استاندارد تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه حل تعارض پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۱۱

جدول ۲۲-۴: نتایج آزمون t مربوط به مقایسه میانگین تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه حل تعارض پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۱۲

جدول ۲۳-۴: میانگین و انحراف استاندارد نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه روابط جنسی پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون..... ۱۱۳

جدول ۲۴-۴: میانگین و انحراف استاندارد نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه روابط جنسی پرسشنامه رضایت زناشویی در پس آزمون..... ۱۱۳

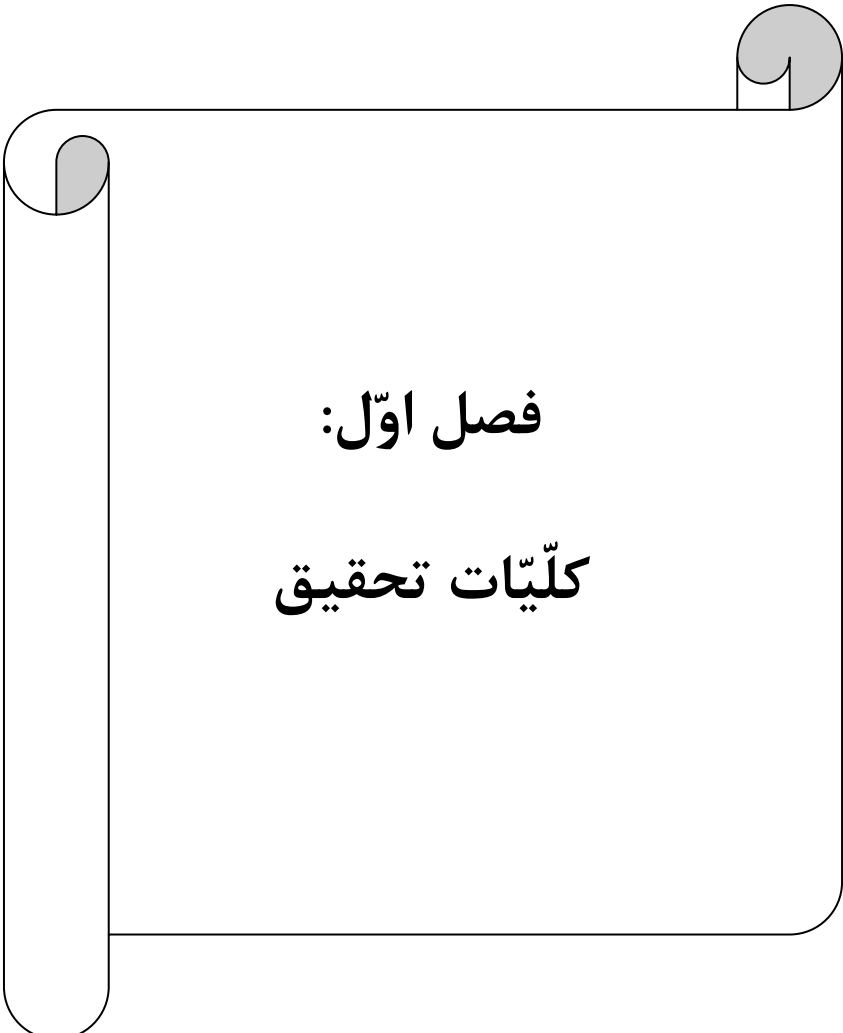
جدول ۲۵-۴: نتایج آزمون t مربوط به مقایسه میانگین نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه روابط جنسی پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون..... ۱۱۴

جدول ۲۶-۴: میانگین و انحراف استاندارد تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه روابط جنسی پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۱۵

جدول ۲۷-۴: نتایج آزمون t مربوط به مقایسه میانگین تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه روابط جنسی پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۱۶

فهرست نمودار ها:

- نمودار ۴-۱: فراوانی جنسیت افراد مورد مطالعه..... ۹۷
- نمودار ۴-۲: نمایش میانگین سن مردان فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل..... ۹۷
- نمودار ۴-۳: نمایش میانگین سن زنان فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل..... ۹۸
- نمودار ۴-۴: نمایش درصد فراوانی مردان فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل بر مبنای سطح تحصیلات..... ۹۹
- نمودار ۴-۵: نمایش درصد فراوانی مردان فرزند شاهد دو گروه بر مبنای سطح تحصیلات..... ۱۰۰
- نمودار ۴-۶: نمایش درصد فراوانی زوجین فرزند شاهد دو گروه بر مبنای تعداد فرزندان..... ۱۰۱
- نمودار ۴-۷: نمایش درصد فراوانی زوجین فرزند شاهد دو گروه بر مبنای مدت ازدواج..... ۱۰۲
- نمودار ۴-۸: نمایش میانگین نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه در پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون و پس آزمون..... ۱۰۳
- نمودار ۴-۹: نمایش میانگین و انحراف استاندارد تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۰۵
- نمودار ۴-۱۰: نمایش میانگین نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه ارتباط زناشویی پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۰۷
- نمودار ۴-۱۱: نمایش میانگین تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه ارتباط زناشویی پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۰۸
- نمودار ۴-۱۲: نمایش میانگین نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه حل تعارض پرسشنامه رضایت زناشویی در پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۱۰
- نمودار ۴-۱۳: نمایش میانگین تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه حل تعارض پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۱۲
- نمودار ۴-۱۴: نمایش میانگین نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه روابط جنسی پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۱۴
- نمودار ۴-۱۵: نمایش میانگین تفاضل نمرات زوجین فرزند شاهد دو گروه مداخله و کنترل در حیطه روابط جنسی پرسشنامه رضایت زناشویی در مراحل پیش آزمون- پس آزمون..... ۱۱۵

فصل اوّل:
كَلِّيات تحقِيق

۱- مقدمه:

خانواده چیزی بیش از مجموعه افرادی است که در یک فضای مادی و روانی خاص به سر می‌برند. خانواده یک نظام اجتماعی و طبیعی است که ویژگی‌های خاص خود را دارد و مجموعه‌ای از قواعد و اصول را ابداع و برای اعضای خود نقش‌های متنوعی را تعیین می‌کند. علاوه بر این از یک ساخت نظامدار قدرت برخوردار است، صورت پیچیده‌ای از پیام‌رسانی‌های آشکار و نهان را به وجود می‌آورد و روش‌های مذاکره و مسئله‌گشایی مفصلی را در اختیار دارد که به آن اجازه می‌دهد تا تکالیف مختلفی را با موفقیت به انجام برساند. رابطه‌ی اعضای این خرده‌فرهنگ عمیق و چند لایه‌ای است که عمدتاً بر اساس تاریخچه‌ی مشترک، ادراک‌ها و فرض‌های مشترک و درونی شده راجع به جهان و اهداف مشترک بنا نهاده شده است (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۱۳۸۵).

خانواده معرف یک نظام ارتباطی پیچیده است که علیت حلقوی و چند بعدی بر آن حاکم است و قواعد خانوادگی که عمدتاً ناگفته و در عین حال از سوی تمامی اعضاء فهمیده می‌شود موجب ثبات و تنظیم کارکرد خانواده هستند (حجت خواه، ۱۳۸۷). خانواده با کارکرد سالم، به سالم‌سازی فضای جامعه یاری می‌رساند و بستر رشد و رفاه جسمی، روانی و اجتماعی کودک و عامل تحقق و تعادل فیزیکی، روانی و اجتماعی انسان هاست. ورود به چنین نظامی صرفاً از طریق تولد، فرزند خواندگی و ازدواج صورت می‌گیرد (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۱۳۸۵). ازدواج یکی از بنیادهای تقریباً جهان شمول بشری است و هیچ بنیانی این چنین صمیمانه زندگی افراد بشر را تحت تأثیر قرار نداده است (ترمن، ۱۹۳۹، نقل از هالفورد، ۱۳۸۷). ازدواج به عنوان یکی از مهمترین روابط انسانی تعریف شده است. زیرا ساختار اولیه برای ایجاد روابط خانوادگی و پرورش نسل بعد را فراهم می‌کند (روزن - گراندون، مایرزوهاتی، ۲۰۰۴، نقل از فلورزا^۱، ۲۰۰۸). افراد وقتی ازدواج می‌کنند شادتر و سالم‌تر هستند اما آمارها نشان می‌دهند

^۱ -Flores

که رضایت زناشویی به راحتی بدست نمی آید (روزن- گراندون^۱ و همکاران، نقل از فلورز، ۲۰۰۸). تقریباً همه زوجینی که ازدواج می کنند در ابتدای ارتباط شان سطح بالایی از رضایت زناشویی را گزارش می کنند. با این وجود رضایت از رابطه در طی زمان و در میان خیلی از زوجین کاهش می یابد (برادبری، ۱۹۹۸، نقل از هالفورد، ۱۳۸۷). رضایت زناشویی نشانگر استحکام و کارایی نظام خانواده است. سعادت و سلامت خانواده به وجود ارتباطات سالم و بالنده زوجین بستگی دارد و چنانچه پایه ی خانواده از استحکام لازم برخوردار نباشد پیامد منفی آن انواع مشکلات جسمانی و روانی است (خواجه رسولی، ۱۳۸۸). آموزش مهارت های حل مسئله جزء لاینفک مؤلفه های درمانی زوجین مشکل دار است (هاتون، کرک، سالکوویس کیس، کلارک، ۱۳۸۵). جاکوبسن (۱۹۷۷) توانست به شکلی موفق گروهی از ۱۰ زوج درمانده را به وسیله ی مجموعه ای که از شیوه های آموزش حل مسئله تشکیل شده بود درمان کند (برنشتاین و برنشتاین، ۱۳۸۲). سلیمی و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیق خود با عنوان ابعاد رضایت زناشویی در همسران جانباز به این نتیجه رسیدند که نمره ی کل رضایت زناشویی بیشترین همبستگی را با مقیاس حل تعارض دارد. در مجموع پژوهش های فوق حمایت تجربی قابل توجهی را برای اثربخشی رویکردهای حل مسئله در درمان ناهماهنگی های زوجین و افزایش رضایت زناشویی نشان داده اند. در واقع ضرورت آموزش مهارت های حل مسئله را در افزایش رضایت زناشویی زوجین نشان داده اند. از طرفی آموزش مهارت های حل مسئله به زوجین مستلزم صرف وقت و هزینه است و خیلی از افراد به دلایل مختلف از جمله ذیق وقت نمی توانند در کارگاه های آموزشی حضور یابند (فقیرپور، ۱۳۸۴). لذا با توجه به اینکه کتاب درمانی یک شیوه ای فراگیر و مقرون به صرفه است که با استفاده از آن می توان اطلاعات مورد نظر را در زمان محدود ارائه کرد، تصمیم گرفته شد تا در این پژوهش آموزش مهارت های حل مسئله مبتنی بر شیوه ی کتاب درمانی انجام شود تا اثربخشی آن بر رضایت زناشویی زوجین مشخص گردد.

^۱ - Rozen and Grandon

۱-۲ بیان مسئله:

رضایت زناشویی نشانگر استحکام و کارایی نظام خانواده است (خواجه رسولی، ۱۳۸۸). تقریباً همه ی زوجینی که ازدواج می کنند در ابتدای ارتباط شان سطح بالایی از رضایت زناشویی را گزارش می کنند. با وجود این رضایت از رابطه در طی زمان و در میان خیلی از زوجین کاهش می یابد (برادبری، ۱۹۹۸، نقل از هالفورد، ۱۳۸۷). یکی از دلایل این امر ناتوانی در حل مسائل خانوادگی است (خمسه، ۱۳۸۷). زیرا گاتمن معتقد است وجود مشکلات برای زوجین اجتناب ناپذیر است، مهمتر از آن چگونگی مواجهه با مشکل و در واقع چگونگی حل مسائل است (گاتمن، نقل از فیروزبخت، ۱۳۷۶). امروزه میزان زیادی از نابهنجاری های روانشناختی و مشکلات بهداشت روانی ناشی از ارتباط های مختل، تعارض ها و کشمکش های درون خانواده و ناتوانی در حل مسائل خانوادگی است (خمسه، ۱۳۸۷). عدم آشنایی با مهارتهای حل مسئله که در زیر مجموعه ی مهارت های زندگی قرار دارد باعث مشکلات فراوانی در زندگی زناشویی می شود. بدین سبب آموزش مهارت های حل مسئله جزء ضروری آموزش زوجین درمانده است (هاتون، ساکرویس کس، کرک، ۱۳۸۵). وینسنت و همکارانش (۱۹۷۵) اهمیت آموزش مهارت های حل مسئله به زوج ها را به تفصیل بیان کرده اند. این ها دریافتند که زوج های درمانده در مقایسه با زوج های غیر درمانده به نحو معناداری رفتارهای حل مشکل (مسئله) مثبت را کمتر و رفتارهای حل مسئله منفی را بیشتر بروز می دهند. کسانی در روابط صمیمانه خود موفق می شوند که از مهارت های ویژه ای برخوردار باشند. مهارت زندگی یعنی انجام رفتار سازگاران به گونه ای که فرد بتواند با ضروریات زندگی روزمره کنار بیاید. آموزش مهارت های زندگی (مانند: مهارت حل مسئله، همدلی و...) به عنوان بخش مهم و کلیدی در جامعه پذیری افراد در سراسر دنیا مطرح است. پژوهش های متعددی نشان داده است که ویژگی هایی که فرد در این آموزش ها کسب می نماید وی را قادر می سازد که فرصت های زندگی را مغتنم شمارد و برای مقابله با خطرات احتمالی آماده شود (فتی و همکاران، ۱۳۸۵). نباید تصور کرد که پایه ی اختلافات صرفاً در سوء نیت و بد ذاتی طرفین یا یکی از

آنهاست. بلکه عدم آگاهی آنها و اطلاع ناکافی از راههای سازگاری با مشکلات و عدم آشنایی با مهارتهای زندگی، پدید آورنده ی اختلافات زوج ها می باشد (اصلانی، ۱۳۸۳). یکی از راههای یادگیری شیوه های درست رفتاری، مشاهده این رفتارهاست که تئوری یادگیری مشاهده ای بندورا مؤید این مطلب است (فیروزبخت، ۱۳۸۵). فرزندان از طریق مشاهده نوع تعامل والدین، نحوه ی صحبت کردن، شنیدن، حلّ تعارض و... را یاد می گیرند (شفیع آبادی، ۱۳۸۲). چون شخصیت کودک در سالهای قبل دبستان شکل می گیرد (پروچسکا، ۱۳۸۵) لذا آنچه کودک در تعامل والدین می بیند در جان وی می نشیند و ماندگار می شود و به تعبیری الگوی عملی رفتاری وی می گردد. کودکی که دائماً دعوا و درگیری والدین را دیده در بزرگسالی در تعامل زناشویی خویش نوع درست حلّ تعارض را یاد نگرفته و به تعبیری در من والدینی وی الگوی درست حاکم نشده است (شفیع آبادی، ۱۳۸۳). حال اگر کودکی به هر دلیلی یک والد خویش را از دست بدهد یک منبع مهمّ یادگیری را از دست می دهد. براساس آمار آکادمی طبّ اطفال آمریکا، بیش از نیمی از کودکان تا یک سال پس از طلاق والدین شان مشکلات روان شناختی و رفتاری مختلفی دارند (شریعت باقری، ۱۳۸۸). مرگ پدر هم از نظر سلامت جسمانی و هم از نظر سلامت روانی (پارکر، ۱۹۶۴) آثار منفی گسترده ای را بدنبال دارد (آبادی اهلّی، ۱۳۸۱). فرزندان تک والدی بیشتر از بقیه طلاق می گیرند زیرا نقطه ضعف هایی در تعامل و حلّ تعارض دارند به خاطر آنکه این مهارت ها را ندیده اند (هالفورد، ۱۳۸۷). فرزندان شاهد نیز از نعمت داشتن پدر محروم بوده اند در واقع این خلأ تربیتی یعنی تعامل والدین را نداشته اند. همچنین تحقیقات و مطالعات انجام شده در بین فرزندان شاهد بیانگر اینست که این فرزندان در مسائلی مثل عزت نفس (حاتمی، ۱۳۸۱)، خودباوری، مشکلات روحی روانی، رشد اجتماعی (چردک، ۱۳۷۸)، رفتار، اضطراب ظاهر (ویژگی فیزیکی)، جامعه پسندی، خودپنداره (محمدیون، ۱۳۷۴)^۱، تمایلات پارانوئیدی، هیجان پذیری، تمایل به افسردگی (نریمان، ۱۳۷۲) با افراد عادی تفاوت دارند. این عوامل می تواند باعث ایجاد تأثیرات منفی در زندگی زناشویی آنها شود (مقصود زاده، ۱۳۸۹). در کنار عوامل فوق جایگاه بررسی تأثیر آموزش مهارت های

۱- طبق تحقیقات و مطالعات ثبت شده در سایت شاهد و ایثارگر کشورمان.

زندگی همچون مهارت‌های حل مسئله بر رضایت زناشویی زوجین فرزند شاهد خالی است. زیرا آشنایی با مهارت‌های حل مسئله و آگاهی نسبت به آن نقش مهمی در حل تعارض‌ها و بالطبع در افزایش رضایت زناشویی آنان دارد. ارزیابی و مقایسه‌ی کارایی خانواده بین زوج‌های راضی از زندگی زناشویی و زوج‌های ناراضی از زندگی و در حال طلاق نشان می‌دهد که عدم آشنایی هر یک از زوجین با مهارت برقراری ارتباط مؤثر، ابراز عواطف، حل مسائل مربوط به خود و پذیرش نقش‌های خانوادگی در سوق دادن زوجین به طلاق نقش چشمگیری دارند (بهاری، ۱۳۸۰). زندگی اغلب زوج‌هایی که امیدوارند ازدواج موفق و ایده‌آلی داشته باشند به دلیل عدم آگاهی از مهارت‌های زندگی به یک رابطه‌ی سرد و بدون صمیمیت منتهی می‌شود (فتحی، ۱۳۸۵).

حل مسئله راهبرد مقابله‌ای مهمی است که می‌تواند فرد را قادر سازد موقعیت‌های مشکل‌آفرین زندگی روزمره و تأثیر هیجانی آن‌ها را به خوبی مهار کند و از این طریق تنیدگی روان‌شناختی را کاهش دهد و به حداقل برساند و یا پیشگیری نماید. بدین صورت که میزان توانایی حل مسئله، پیش‌بینی‌کننده‌ی سطح تنیدگی پایین و یا مقابله‌ی مؤثر با آن و در نتیجه میزان سلامتی بالاست (دزوریل^۱ و شیدی^۲، ۱۹۹۹).

بررسی تحقیقات نیز نشان می‌دهد که با آموزش تعدادی از مهارت‌های زندگی به زوجین یا حتی به یکی از آنها توانایی تصمیم‌گیری، همدلی و ارتباط مؤثر بین آنان افزایش یافته است (آقازاده، ۱۳۸۶). کربی (۲۰۰۵) در تحقیق خود با عنوان مطالعه‌ی سطوح رضایت زناشویی شرکت‌کنندگان در دوره‌ی آموزش ازدواج به این نتیجه رسید که این برنامه به زوجین در بهبود و کسب مهارت‌هایی چون مسئله‌گشایی، رفع تعارض و ارتباط کمک نموده و این افراد سطوح بالا و چشمگیری از رضایت زناشویی را گزارش کرده‌اند (نقل از قربان‌پور، ۱۳۸۹). فاسترز (۲۰۰۸) در تحقیق خود با عنوان رابطه‌ی پیچیده‌ی بین ارتباط مؤثر، مهارت‌های حل تعارض، سبک‌های دلبستگی و مذهبی بودن به عنوان عوامل

^۱ -Dzurilla

^۲ - Sheedy

پیش بینی کننده‌ی روابط زناشویی به این نتیجه رسید که حلّ تعارض مؤثر کیفیت رابطه را پیش بینی می‌کند. یعنی زوجینی که از مهارت های حلّ تعارض استفاده می‌کنند کیفیت رابطه ی زناشویی شان بالاتر است. فالوفیلد، لیپکن و هال^۱ (۲۰۰۴) در پژوهشی بر روی ۲۵ زن و ۳۰ مرد که دارای مشکلاتی در زندگی زناشویی خود بودند، به آموزش مهارت های برقراری روابط بین فردی مؤثر و حلّ مسئله و تصمیم گیری به مدت ۳ ماه پرداختند. نتیجه ی پژوهش از افزایش رضایت زناشویی آنان حکایت می‌کرد. صالحی (۱۳۸۴) نیز تحقیق خود را با عنوان بررسی اثربخشی خانواده درمانی شناختی- رفتاری بر رضایت زناشویی خانواده های مراجعه کننده به مرکز مشاوره خانواده آموزش و پرورش انجام داد. وی در این پژوهش مهارت های حلّ مسئله را آموزش داد و به این نتیجه رسید که این شیوه رضایت زناشویی را افزایش داده است. همچنین تحقیقات نشان داده اند که مشکلات خانوادگی آمیزه ای از عوامل شناختی و همچنین برخاسته از مبادلات رفتاری ناکارآمد اعضای خانواده نظیر نارسایی ارتباطات یا مهارت های حلّ مسئله است (زارب، ۱۳۸۳، نقل از طغیانی، کلانتری و طاهر نشاط دوست، ۱۳۸۴). در مجموع تحقیقات فوق نشان داده اند که حلّ مسئله با رضایت زناشویی و بهبود رابطه ارتباط دارد که این نکته ضرورت آموزش مهارتهای حلّ مسئله را نشان می‌دهد. اما آموزش به زوج ها مستلزم برگزاری کلاس ها (کارگاه های) آموزشی است و این امر نیازمند صرف وقت و هزینه های بسیار می باشد. از طرفی مردان در ایران به دلیل شاغل بودن فرصت کمتری برای حضور در این دوره ها دارند. همانطور که فقیرپور (۱۳۸۴) در تحقیق خود با عنوان پژوهش در مورد نقش مهارت های اجتماعی در سازگاری زناشویی که مستلزم برگزاری کارگاه آموزشی برای زوجین بوده به دلیل همین محدودیت فقط از زنان استفاده کرده است. با توجه به نکات فوق به نظر می رسد شیوه ی کتاب درمانی بتواند راهی برای جبران محدودیت های فوق فراهم کند. کارپنتر (۱۹۸۹) نیز در تحقیق خود با عنوان اثربخشی بسته ی آموزشی خودیار (کتاب درمانی) بر مهارت های ارتباطی و رضایت زناشویی به این نتیجه رسید که آموزش مهارت های ارتباطی به شیوه ی خودیار، رضایت زناشویی زوجین و مهارت های ارتباطی آنان را

^۱ - Fallow field & Lipkin & Hall

افزایش می‌دهد. افشاری نیا (۱۳۸۵) در تحقیق خود با عنوان مقایسه‌ی میزان کارایی روش درمان شناختی - رفتاری، روش خودیار (کتاب درمانی) و کنش متقابل این دو روش در افزایش رضایت زناشویی زوجین به این نتیجه رسید که رضایت زناشویی زوجین در گروه آموزش تحت شیوه‌ی شناختی - رفتاری بیش از گروه کنترل است. همچنین رضایت زناشویی در گروه آموزش تحت شیوه‌ی کتاب درمانی نیز بیش‌تر از گروه کنترل است. رضایت زناشویی در گروه آموزش تحت شیوه‌ی تلفیقی بیش از گروه کنترل است. پاردهک^۱ (۱۹۹۰) کتاب درمانی را از نظر لغوی درمان از طریق کتاب معرفی می‌کند (نقل از السون، ۲۰۰۷). راسل و شرودز کتاب درمانی را اینگونه تعریف می‌کنند: فرآیندهای تعامل پویا بین شخصیت خواننده و متن است. تعاملی که می‌تواند برای سنجش شخصیت، سازگاری و رشد به کار رود (نقل از لورنس، سیلوربرگ، ۲۰۰۳). با توجه به تحقیقات مذکور و مجموع آنچه که گفته شد این سؤال برای محقق مطرح می‌شود که آیا با آموزش مهارت‌های حل مسئله مبتنی بر شیوه‌ی کتاب درمانی می‌توان رضایت زناشویی زوجین فرزند شاهد را افزایش داد؟

^۱-Pardeck

۳-۱ ضرورت تحقیق:

پیغمبر اسلام (ص) می فرماید: هیچ چیز نزد خداوند محبوب تر از ازدواج نیست. دلایل اهمّیت ازدواج را در ۲ مورد می توان نام برد: ۱- ارضای غریزه‌ی جنسی از راه مشروع، ۲- انسان سازی (مظاهری، ۱۳۸۴). ازدواج عامل تشکیل خانواده است و بسیاری از ویژگی‌های رفتاری که در خانواده بروز می کند می تواند به فرزندان انتقال یابد (همان منبع). سعادت و سلامت خانواده به وجود ارتباطات سالم زوجین بستگی دارد و چنانچه پایه‌ی خانواده از استحکام لازم برخوردار نباشد پیامد آن انواع مشکلات جسمانی و روانی است (ستیر^۱، ۲۰۰۰).

رضایت زناشویی جهت گیری و نگرش مثبت زوجین را نسبت به جنبه‌های گوناگون زندگی زناشویی نشان می دهد (الیس^۲، ۱۹۹۴). کاهش و فقدان رضایت زناشویی یکی از مهمترین علل مراجعه‌ی زوج‌ها به مشاوران و درمانگران خانواده می باشد. تقریباً همه‌ی زوجینی که ازدواج می کنند در ابتدای ارتباط شان سطح بالایی از رضایت زناشویی را گزارش می کنند. با وجود این رضایت از رابطه در طی زمان و در میان خیلی از زوجین کاهش می یابد. یکی از دلایل این امر ناتوانی در حلّ مسائل خانوادگی بدلیل ناآشنایی با مهارت‌های زندگی از جمله مهارت‌های حلّ مسئله است (خمسه، ۱۳۸۷). زیرا گاتمن معتقد است وجود مشکلات برای زوجین اجتناب ناپذیر است، مهمتر از آن چگونگی مواجهه با مشکل و در واقع چگونگی حلّ مسائل است (گاتمن، نقل از فیروزبخت، ۱۳۷۶). یکی از راه‌های یادگیری شیوه‌های درست رفتاری، مشاهده این رفتارهاست که تئوری یادگیری مشاهده‌ای بندورا مؤید این مطلب است (فیروزبخت، ۱۳۸۵). فرزندان از طریق مشاهده نوع تعامل والدین، نحوه‌ی صحبت کردن، شنیدن، حلّ تعارض و... را یاد می‌گیرند (شفیع آبادی، ۱۳۸۲). چون شخصیت کودک در سال‌های قبل دبستان شکل می‌گیرد (پروچسکا، ۱۳۸۵) لذا آنچه کودک در تعامل والدین می بیند در جان وی می نشیند و ماندگار می شود و به تعبیری الگوی عملی رفتاری وی می گردد. کودکی که دائماً دعوا و درگیری والدین را دیده

^۱ - Satir

^۲ - Allis